

Orlíčková, Hana

[Gardavský, Vítězslav. Naděje ze skepse]

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. B, Řada filozofická.
1970, vol. 19, iss. B17, pp. 181-182

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/106943>

Access Date: 16. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

derní logice, a to nikoli rozbořem logických konstant, ale spíše logicky pravdivých formulí, jak se o to v klasické logice pokusil H. Scholz. Ale to už je jiná kapitola.

Ladislav Menzel

Jindřich Zelený: Praxe a rozum (Pojetí racionality a překonání tradiční ontologie v Marxové kritice Hegela); Academia, Praha 1968, 176 stran.

Autor dělí práci do tří oddílů. V prvném se zamýšlí nad pojetím základů vědy u Kanta, Hegela a Marxe. V druhém se obírá hlavně 3. a 4. etapou Marxovy kritiky Hegela (tj. jednak etapou Ekonom.-filosof. rukopisů, jednak etapou Něm. ideologie a Bída filosofie; za 1. etapu považuje autor Marxovu doktorskou disertaci, za 2. pak rukopisný komentář k Hegelově filosofii práva). Třetí oddíl zkoumá v podstatě Marxův vztah k předkantovské ontologii, přičemž vychází z Kantova kriticismu ve vztahu k této ontologii. Dochází k závěru, že skutečnou filosofickou revolucí představuje vývoj od Kanta k Marxovi. Tento oddíl nadepsaný Bytí, praxe a rozum se rozpadá do tří kapitol s tituly: 1. Kantova a Marxova „kritika rozumu“, 2. Překonání tradiční ontologie, 3. Praxe a rozum.

J. Zelený vykonal i v tomto svém díle neobyčejně záslužný badatelský čin. Velmi důsledně a seriózně hledá odpověď na otázku, v čem spočívá Marxovo revoluční novum, co činí z jeho typu racionality typ vskutku objevitelský. Se všemi podstatnými autorovými vývody možno jen souhlasit. V jednom však je třeba spatřovat problém; totiž v tom, že autor sám sice uvažuje hodně dialekticky, nicméně v Marxově racionalitě, zvláště pak v její soudobé podobě, dialektické momenty rozhodně nepřeceňuje, spíše naopak.

Ludvík Tošenovský

Vítězslav Gardavský: Naděje ze skepse; Svoboda (edice Dialogy), Praha 1969, 66 stran.

Gardavský vychází z přesvědčení, že se evropská kultura a civilizace v současné době — na prahu vědeckotechnické revoluce — ocitá v duchovní krizi, že postrádá další perspektivy rozvoje. Před velkým úkolem tu stojí právě marxismus: Jeho posláním je provést analýzu současné situace a pokusit se najít východisko. Autor soudí, že v této souvislosti je nutné vrátit se ke kofenům a zdrojům, ze kterých vyrostla evropská kultura, k antice a židovství. Problematikou obou koncepcí se autor zabýval už v publikaci Bůh není zcela mrtev (I. vyd. Praha 1967). Ve své nové práci se pokouší tyto myšlenky dále rozvinout, i zde však, jak na to sám upozorňuje, redukuje obě koncepce na základní myšlenková schémata.

Antická a židovská koncepce vyrůstají z původních mýtů (které ovšem poznáváme až zprostředkovaně z mytologií). Antické pojetí vychází ze základní představy, že svět je jednou provždy dán; člověk usiluje poznat svět, jeho řád, poznání pak může využívat k ovládnutí světa. Nemůže ovšem překročit hranice tohoto řádu a měnit jej. Již v eseji Bůh není zcela mrtev Gardavský připomenul, že tuto danost a neměnnost ukazuje také antické pojetí osudu (fatum, moira). Židovská koncepce naproti tomu staví člověka do procesu dějin, člověk svými činy svět teprve tvoří; bez lidských činů by nebylo historie. Velkou úlohu zde hraje čas. Židovský mýtus obráží myšlení člověka v době před dělbu práce na fyzickou a duševní; myšlení člověka nerozpolceno, celistvého. Pro tento stav zavádí Gardavský termín „biblický monismus“. Je třeba říci, že tu nejde o monismus v běžně užívaném slova smyslu, nýbrž že jde právě o jednotu člověka, který ještě není podstatně oddělen od přírody ani dualizován sám v sobě. Tento monismus podle Gardavského ztrácí svou životnost v okamžiku, kdy do židovského světa pronikla dělba práce na tělesnou a duševní. (Antická koncepce proti tomu již zcela obráží společnost, v níž probíhá dělba práce — z toho plyne rozpolcenost člověka.)

Evropská civilizace je prostoupena antickou koncepcí. Nese tedy v sobě vnitřní rozpor. Gardavský zde vychází z Marxe, který dosavadní dějiny chápal jako přírodní historický proces, v němž přes všecek pokrok vládne v podstatě vnější přírodní zákonitost. Za vyústění této fáze dějin lze pokládat kapitalismus. V začátcích vědec-

kotechnické revoluce se již výrazně projevují krizové příznaky dosavadních myšlenkových soustav. Způsob myšlení založený na antické koncepci nestačí. Východisko z tohoto stavu vidí Gardavský v novém, širším způsobu myšlení, pro které zavádí termín přísné myšlení, v němž je ovšem staré přesné myšlení (rozuměj exaktní, vědecké) obsaženo. V podstatě jde o obohacení dosavadního způsobu myšlení některými principy židovského „monismu“, který vyrostl ve společnosti bez dělby práce a později ustoupil do pozadí.

Z Gardavského pojetí vyplývá (sám autor to tak neformuluje), že vědeckotechnická revoluce není pouze kvantitativní, nýbrž kvalitativní změna. Jde o zvrát v dosavadní dělbě práce; v zásadě má mizet rozdíl mezi prací fyzickou a duševní. V nové éře by se tedy mohla uplatnit obnovená monistická koncepce, kterou vstoupí člověk do dějinného procesu jako aktivní tvůrce. Východisko z myšlenkové krize současného evropského člověka a společnosti má tedy být nalezeno v syntéze antické a židovské koncepce — v přísném myšlení.

Škoda, že formulaci této věci nevěnoval autor více pozornosti. Zaměřuje se v podstatě na cíle, k jejichž realizaci má přísné myšlení vést, nepodařilo se mu však precizovat samu metodu. Je tedy problematické, jak tohoto způsobu myšlení použít a zároveň se vyvarovat rizika, že místo předpokládané vyšší syntézy — přísného myšlení — nedojde k zdeformování myšlení přesného.

Hana Orličková

Walter Schulz: Wittgenstein; Neske, Pfullingen 1967, 114 stran.

Spis je opatřen výmluvným podtitulem: Die Negation der Philosophie. A skutečně otázce Wittgensteinova vztahu k filosofii věnuje autor nemalou pozornost. V předmluvě sice uvádí, že dnes prakticky nikdo nepochybuje o tom, že Wittgenstein patří k nejvýznamnějším filosofům přítomnosti, že však to bývá zdůvodňováno rozdílně: jinak logickými pozitivisty (ti ho cení jako autora Traktátu), jinak těmi, kdo ho jako autora Filosofických úvah (Philosophische Untersuchungen) řadí až do blízkosti existenciální filosofie, a konečně jinak lingvistickými filosofy, kteří vysoce vyžadávají hlavně jeho ideu jazykových her. Nicméně i předmluva končí tezí: „Der Leitgedanke dieser Analysen ist eine kritische Prüfung der Intention Wittgensteins, die Philosophie zu negieren, denn diese Intention bestimmt Wittgensteins Denken von Grund auf“ (str. 8).

V první kapitole spisu se autor věnuje rozboru Logicko-filosofického traktátu, a to tak, že nejdříve se zamýšlí nad společnými předpoklady L. Wittgensteina a Vídeňského kroužku, jakož i Wittgensteinovým stylem myšlení. Podrobně se dále obírá jeho zobrazovací teorií, světem jako objektivní stránkou zobrazování a obrazem jako subjektivní stránkou tohoto zobrazování. Závěrečné úvahy první kapitoly věnuje autor problému destrukce myšlenkově reflektujícího subjektu a Wittgensteinovu nečasovému oddělování (Trennung) života a vědy.

Druhá kapitola začíná analýzou současného hodnocení Filosofických úvah a divergujících tendencí v nich obsažených. Hlavní pozornost je věnována ideji jazykových her (W. vysvětluje pojem jazykové hry v § 23, u Schulze je obsáhlý citát z tohoto paragrafu na str. 62–63). Slovem „jazyková hra“ chce W. zdůraznit, že mluvená řeč je částí nějaké činnosti nebo životní formy. Ve zbytku kapitoly se probírají možné námitky proti této ideji, ať se už opírají o problematičnost Wittgensteinova pojetí porozumění a mínění, či o jeho pojetí citu a bolesti. V této kapitole je také nejseverněji charakterizována Wittgensteinova negace filosofie. Především se ukazuje, že v Traktátu má vlastní zánik (Selbstauflösung) filosofie proběhnout ve prospěch jednak života, jednak vědy, kdežto ve Filosofických úvahách už výhradně ve prospěch každodenního světa jazyka (rozuměj spíše řeči, parole), ve prospěch jazykových her.

V třetí kapitole se autor pokouší určit místo Wittgensteinovy jazykové analýzy v dějinách myšlení. Jeho úvahy ústí v kritiku lingvistickofilosofických tendencí nově fundovat filosofii z pozic Wittgensteinovy ideje jazykových her, a to tak, že se prohlašuje, že jazyk je všeobjímající základní určení a jako takový principem veškeré filosofie; tyto tendence jsou v protikladu k Wittgensteinovi, protože tento myslitel usiloval o úplnou negaci jakékoli filosofie.

Velkým kladem Schulzovy práce je, že se mu podařilo dokázat, že Wittgensteina